

דף חזרה על גמ' רש"י ותוס' / ב"ק ב.:

כדאי מאוד ללמוד גם מתוך הגמרא עצמה

גמרא

מודקתני אבות מכלל דאיכא תולדות - מזה שכתוב במשנה "אבות" (ארבעה אבות נזיקין) יוצא מזה שיש להם תולדות.

ספק: האם תולדותיהן כיוצא בהן - התולדות של האבות הם כמו האבות, שמשלמים על היזקם אותו תשלום נזק או לאו כיוצא בהן - או שהתולדות אינם כמו האבות?

על מנת להסביר את הספק, הגמרא כעת תביא מקום אחד שרואים כצד א' של הספק, ומקום אחר שרואים כצד ב':

לגבי שבת תנן: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", 'אבות' - מכלל דאיכא תולדות. מבהירה הגמרא: תולדותיהן כיוצא בהן. שהרי לא שניא אב חטאת ולא שניא תולדה חטאת - לא משנה אם אדם עשה בשבת אב מלאכה בשוגג, ולא משנה אם עשה תולדה בשוגג - הוא חייב להביא קרבן חטאת, וכן לא שניא אב סקילה ולא שניא תולדה סקילה - לא משנה אם אדם עשה בשבת אב מלאכה במזיד, ולא משנה אם עשה תולדה במזיד - הוא חייב סקילה. רואים שבשבת לאב ולתולדה יש אותו דין.

שואלת הגמרא: ומאי איכא בין אב לתולדה? - אם כך מה ההבדל בין אב לתולדה? מדוע לאב קוראים "אב" ולתולדה "תולדה"?

מתרצת הגמרא: נפקא מינה - ההבדל הוא דאילו עביד שתי אבות בהדי הדדי - שאם עשה שתי אבות ביחד, אי נמי שתי תולדות בהדי הדדי - או שתי תולדות ביחד - מחייב אפ"ל חדא וחדא - מתחייב חטאת על כל אחד ואחד, ואילו עביד אב ותולדה דידיה - אבל אם עשה אב מלאכה וגם תולדה שלה (לדוגמא: חרש שדה ושיחק גולות בחול) - לא מחייב אלא חדא - אינו מתחייב אלא חטאת אחת (כך היא שיטת חכמים). ונמצא שבאמת תולדה היא "קטנה" יותר מהאב, שהרי על כל אב מתחייבים חטאת, אבל על תולדה לא מתחייבים אם היא נעשית יחד עם אביה.

שואלת הגמרא: ולרבי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב - ולפי ר"א שמחייב שתי חטאות אם עשה אב ותולדה שלו - אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי לה תולדה? - למה קוראים לאב "אב" ולתולדה "תולדה"? הרי אין שום הבדל ביניהם!

מתרצת הגמרא: הך דהוה במשכן חשיבא - קרי ליה אב, הך דלא הוה במשכן חשיבא קרי לה תולדה - מלאכה שהיתה חשובה במשכן - קראו לה חכמים "אב", מלאכה שלא היתה חשובה במשכן - קראו לה "תולדה".

לגבי טומאות תנן: "אבות הטומאות השרץ (אחד משמונת השרצים שמת) והשכבת זרע (הפרשה שיוצאת מגוף האדם) וטמא מת (אדם שנגע במת)", תולדותיהן לאו כיוצא בהן - מי שנגע בהם, אינו כמותם, אלא פחות מהם, דאילו אב מטמא אדם וכלים - אב הטומאה מטמא אדם שנגע בו או כלי שנגע בו, ואילו תולדות - אוכלין ומשקין מטמא, אדם וכלים לא מטמא - משום שדרגתו פחותה משל האב.

סיכום הספק: הכא מאי? - כאן אצלנו בנזיקין - מה? האם התולדות כמו האבות, כמו שראינו בשבת, או לא כמו האבות, כמו שראינו בטומאות?

פתרון הספק: אמר רב פפא יש מהן כיוצא בהן ויש מהן לאו כיוצא בהן - יש תולדות שהן כמו האבות, ויש תולדות שאינן כמו האבות. (והגמרא בהמשך תחפש מי הן התולדות שאינם כמו האבות).

חטאת. בשוגג: סקילה. במזיד: אי עביד שתי אבות. בשוגג: מיחייב. תרתי חטאות: לא מיחייב אלא חדא. אאב מלאכה אבל אתולדה דידיה לא מיחייב: ולר"א דמחייב תרתי כו'. דאי עביד אב ותולדה דידיה מיחייב תרתי חטאות במס' כריתות בפ' אמרו לו (דף טז). כוליהו אבות מלאכות ממשכן גמרינן להו במסכת שבת (דף מט:): וטמא מת. מי שנגע במת הוי אב הטומאה דמת עצמו אבי אבות הטומאה הוא והנוגע בו הוי אב הטומאה ומטמא אדם וכלים דהא כתיב כל אשר יגע בו הטמא יטמא וגו' (במדבר יט) והאי קרא בטמא מת כתיב ומשמע דמטמא אדם דהא כתיב והנפש הנוגעת וגו': הכא מאי. תולדות דשבת הוי כאבות תולדות דטומאה לא הוי כאבות והכא תולדות דנזקין מאי מי אמרינן תולדות כיוצא בהן לא שנא אב ל"ש תולדה אם הזיק משלם או דלמא לא: יש מהן כו'. ולקמן מפרש מילתיה דרב פפא בשמעתין:

תוספות

ולרבי אליעזר אמאי קרי ליה אב. - הגמרא שאלה שלפי רבי אליעזר שלא מצאנו שום מקום שהתולדה שונה הילכתית מהאב - מדוע אם כן נפרדו האב והתולדה בשמותיהם? מדוע קוראים לאב אב ולתולדה תולדה?

שואל התוס': וא"ת (ואם תאמר) ונימא דנפקא מינה לענין התראה - ונאמר שיש הבדל בין אב לתולדה לענין ההתראה שהעדים מתרים בעובר העבירה, שאם עדים רואים אדם שעושה אב, לדוגמא חורש, מתרים בו בכך שאומרים לו שהוא עובר על מלאכת חורש, אבל אם רואים אותו עושה תולדה - שצריך להתרות אתולדה (על תולדה) משום אב דידיה - כלומר, שאם ראוהו משחק גולות צריכים להתרות בו משום אב המלאכה, חורש, וא"כ אנו רואים שהתולדה 'קטנה' מן האב, כיון שאת התולדה צריכים לייחס אחר האב.

ראיה שמתרים על תולדה משום אב: כדאמרינן בפרק תולין (שבת דף קלח:): "משמר - אדם שמסנן יין מהשמרים, שזו תולדה, משום מאי מתרין ביה? - בשם איזה אב מלאכה מתרים בו? רבה אמר משום בורר, רבי זירא אמר משום מרקד". אם כן לפי שני האמוראים לא מתרים בשם התולדה עצמה אלא בשם אביה.

סיכום השאלה: מדוע הגמרא שואלת שלפי ר"א אין הבדל בין אב לתולדה, הרי לענין התראה אנו רואים שהתולדה קטנה מן האב!

מתרץ תוס': וי"ל (ויש לומר) דהכי פירושו - שכך הוא פירוש דברי הגמ' שם: משום מאי מתרינן ביה שהוא חייב? - משום איזה מלאכה יתרו בו ועדיין ישאר חייב? רבה אמר משום בורר, אבל בעצם רבה בא רק לשלול את האפשרות של רבי זירא שיתרו בו משום מרקד, אבל התרו בו משום מרקד - פטור המשמר, דכיון שהוא מתרה בדבר שאין דומה - סבר המשמר שמלעיג בו, וא"כ ההתראה לא פעלה את פעולתה, ופטור, אבל אם התרו בו ואמר "אל תשמר" - כלומר שהתרו בו משום התולדה עצמה, משמר, הרי זו האפשרות הטובה ביותר, ולכן המשמר חייב.

סיכום התירוץ: הגמרא שאלה בצדק שאין הבדל אב לתולדה, שהרי גם לענין התראה מתרים על כל מלאכה, בין אב בין תולדה, בשמה של המלאכה.